

JAAP TOORENAAR

Mijn vader zei altijd

*De mooiste uitspraken van onze
ouders en grootouders*

2017 THOMAS RAP

Voorwoord

Je hoort mensen weleens zeggen: “Mijn vader/moeder/opa/oma/tante Elly zei altijd ...” Vaak volgt dan een onbekende uitspraak die even mooi is als de spreekwoorden en gezegden die we allemaal kennen.

De vraag kwam jaren geleden al eens bij me op: verdienen al die wijsheden uit de huiskamer geen groter publiek? Maar ik had geen flauw idee hoe ik een nationale inzamelingsactie van familiespreuken moest organiseren.

Tot ik in 2013 een artikel over reclame, het vak waarin ik werk, schrijf voor *Onze Taal*. In het maandblad voor taalliefhebbers is plaats voor een oproep aan de lezers: “Wat zeiden uw ouders altijd?”

Mijn zoektocht krijgt zo veel aandacht, ook in andere media, dat ik duizenden uitspraken toegestuurd krijg. Soms zijn het kale citaten. Soms zit er een levensbeschrijving bij van een geliefd familielid. Heel soms ontvang ik duidelijke aansporingen: “Schieten jullie een beetje op? Oma wil haar lijfspreuk nog zien in dat boekje, maar ze is 96 en wordt kortademig.”

We maken haast, en in april 2015 verschijnt de eerste bloemlezing: *Mijn moeder zei altijd. De mooiste uitspraken van onze ouders en grootouders.*

ZEVENHONDERD SCHRIJVERS

Nu, twee jaar later, ligt de opvolger er. Vrijwel alle landelijke en regionale dagbladen hebben over mijn boekje en speurtocht bericht en dat brengt steeds een nieuwe stroom inzendingen op gang. “De krant brengt leugens in het land”, leest u verderop in deze bundel, maar gelooft u mij: zonder krant had u nu iets anders in de hand.

Ook de aandacht in enkele tijdschriften en radio-programma’s levert veel spreuken op. Net als de Facebookpagina ‘Mijn moeder zei altijd’ en die van Onze Taal.

Van zo’n tweeduizend inzenders ontvang ik uitspraken, van sommige zelfs tientallen. Ik kan ze niet allemaal opnemen. Een aantal staat al in *Mijn moeder zei altijd*. Andere beschouw ik als te bekend of te weinig als ‘spreuk’.

Op de pagina’s die volgen vindt u bijdragen van ruim zevenhonderd mensen. Zij zijn de schrijvers van deze bundel, al staan hun namen niet op het omslag maar achterin. Dank, dank, dank.

Op initiatief van de uitgever is er nu ook een Vlaamse editie op komst, *Ons moeder zei altijd*, waarvoor

radiomaker en muzikant Jan Hautekiet en taalkundige Veronique De Tier wijsheden vergaren. Een klein deel van hun oogst vindt u ook in dit boekje.

GESCHIEDENIS VAN ONS GEZINSLEVEN

Een waarschuwing vooraf. Behalve mooie, filosofische, menslievende en godvrezende gedachten wachten u op de volgende pagina's ook baldadige, beledigende, schunnige en ronduit incorrecte uitlatingen. Zoek in noodgevallen steun bij een advies uit *Mijn moeder zei altijd*: "Wie zich niet ergert, maar verwondert, wordt geen tachtig maar honderd."

Deze bloemlezing werpt licht op vervlogen tijden en op de opvattingen waarmee onze én vorige generaties groot zijn geworden. De geschiedenis van het Nederlandse gezinsleven is hier samengevat in oneliners.

Om alvast één inzender aan te halen: "Vroeger hadden we het niet zo breed en als mijn moeder koffie serveerde, zei ze vaak: 'Het koekje is er al doorheen geroerd.'" Die ene zin brengt de armoede van destijds dichterbij, een onderwerp waarover niet gesproken werd, of hooguit indirect.

Tot slot wil ik graag de volgende mensen bedanken: Tamara Mewe van Onze Taal voor haar grote steun bij de redactie van dit boek. Mijn voormalige collega's Roland Sillem en Stefan Rijsmus voor respectievelijk de illustraties en het omslag. Toine van Berkel,

Leo Berends, Audrey van Reijswoud, Huub Diederer,
Frank van Venrooij, mijn zonen Bart en Bob en mijn
vrouw Marieke. Dank!

UW SPREUKEN BLIJVEN WELKOM

Ik wens u, lezer, aangename momenten bij het lezen van deze bundel, indachtig een advies dat u verderop tegenkomt: “Spaar geen centen, maar mooie momenten.”

Schieten u onderweg spreuken van familieleden of bekenden te binnen? Stuur dan een mail naar ouders@onzetaal.nl. Wellicht vinden ze een plek in een herziene druk van *Mijn moeder zei altijd* of *Mijn vader zei altijd*.

Jaap Toorenaar
Februari 2017

Gewoon dooreten!

“Pa, ik lust geen bloemkool.” “Dan krijg je wat anders.” “Wat dan?” “Bloemkool.”

Als ik als kind iets niet wilde eten, kreeg ik altijd te horen: “Waar wij niet van sterven, daar ga jij niet van dood.”

“Ik hoef niet zoveel”, zei ik altijd keurig als we bij oma spruitjes aten. Vreselijk vond ik ze. “Niemand krijgt veel”, klonk het dan streng.

Als we met tegenzin spruitjes aten, zei mijn moeder altijd: “Bitter in de mond maakt het hart gezond.”

Als wij met lange tanden aten, zei mijn vader: “Door-eten, je zit te kauwen als een bok op een brandnetel.”

Als wij onze neus ophaalden voor het eten, zei mijn Rotterdamse oma altijd: “Dan vreet je je kop maar op, dan ken je buik spreken.”

"Wat je niet lust, slik je maar door."

Mijn vader zei altijd als we met grote argwaan naar het eten keken: “Wat je niet lust, slik je maar door.”

Als je bij ons thuis zei dat je iets niet lustte, werd je gewantrouwd en kreeg je te horen: “Niet-lusters schijten grote hopen.”

Als we klaagden over het eten, zei mijn moeder: “Het klachtenboek ligt onder de broodtrommel.” Daarmee was de discussie meteen gesloten.

“Ik heb te veel, ik kan het niet op.” Als mijn schoonvader dat hoorde, repliceerde hij onmiddellijk met: “Eet het teveel dan maar eerst op.”

In ons meisjesgezin hoorden we spreuken die de eetlust moesten opwekken: “Van spruiten krijg je mooie kuiten” en “Van rode bietjes krijg je mooie tietjes.”

Mijn moeder had voedingsadviezen die je van weinig diëtisten hoort: “Eet je broodkorstjes op, anders krijg je kromme knieën.”

Mijn moeder kende een uitspraak uit de jaren na de oorlog: “Hoe minder je eet, hoe liever ik het heb. Als je maar gezond blijft.”

“Ik gun je het eten wel, maar de tijd niet.” Mijn vader zei het als we te lang over ons middageten de-

den. Soms gooide hij het toetje bij het warme eten; er moest gewerkt worden.

Wanneer ik als kind mijn bord niet leeg kon eten omdat ik genoeg had, zei mijn grootvader: “Je moet zo veel eten dat ik een spijker op je buik recht kan slaan.”

De maaltijd

Mijn opa, weet ik van mijn moeder, zei na de maaltijd vaak: “Ik heb genoeg, aan u de rest, ik dien gevoed en niet gemest.”

Mijn vader, Frans Engelen, begon de maaltijd vaak met: “Eet smakelijk, Frans.” “Dank je, Engelen.”

Kaasblokjes, stukjes worst, zoute koekjes, gehaktballetjes. Wanneer we visite hadden, kwam het allemaal op tafel. ‘Tast toe’ of ‘laat het je smaken’ had mijn vader kunnen zeggen, maar hij had zijn eigen uitdrukking: “Pik ’m bij zijn pakkie, pak ’m bij zijn pikkie.”

Als er nog wat eten over was, zei mijn moeder: “Neem nog wat, de gootsteen zegt geen ‘dank je’.”

“Na elke maaltijd welgedaan, zult gij honderd passen gaan.” Een advies van mijn vader.

Mijn opa, die tot zijn dood in 1961 bij ons inwoonde, schildte bij ons altijd de aardappelen. Als hij daarmee klaar was, vroeg mijn moeder zich weleens af of er wel genoeg waren. Hij zei dan altijd: “Iemand die meer eet dan er is, is onbeschoft.”

Op de vraag of iets zuur smaakte, kon mijn Brabantse moeder antwoorden: “Zuur? De gaten in mijn sokken trekken ervan dicht.” En na een rijke maaltijd zei ze tegen zichzelf: “Heb je goed gegeten, Janus? Jazeker, de plooiën uit mijn buik.”

Als ons eten nog te warm was, zei mijn vader: “Begin maar links aan de zijkant.” Dat deden we braaf en we geloofden, gek genoeg, dat het daar al was afgekoeld.

Mijn vader beëindigde de maaltijd altijd met de woorden: “Hef de zitting op.” We pakten dan de losse zittingen van de stoelen en staken ze in de lucht.

Wij moesten altijd de stoelen aanschuiven als we klaar waren met eten. Anders zei mijn moeder: “Je bent toch geen kip die van het nest af vliegt?”

“Bekje boven het bakje.” Als de vanillevla op tafel kwam, kregen we die woorden van mijn vader erbij. Mijn kinderen kennen ook mijn eigen variant: “Zonder slab geen hap.”

“Ik heb mijn bord op.” Als we dat zeiden, hoorden we altijd: “Dan zul je scherven poepen.”

Wanneer wij genoten van een heerlijk mals biefstukje, zei mijn moeder: “O, dit is zo zacht, je kunt het met je kont kauwen.”

Als ik als kind aan tafel drie keer opschepte, zei mijn moeder altijd: “O, die heeft twee lintwormen. Als de een slaapt, eet de ander.”

“Niet metselen”, hoorden we vroeger aan tafel. We mochten niet drinken tijdens het eten. Dat zou slecht voor de spijsvertering zijn.

Wanneer mijn oudtante bedankte voor iets wat je haar aanbood, zei ze altijd: “Kind, ik vind het heerlijk, maar ik hou er niet van.”

Als iemand van ons klaagde dat de soep erg heet was, adviseerden mijn ouders: “Dan moet je maar net zo doen als in Staphorst.” “Wat doen ze daar dan?” “Nou gewoon, blazen.”

“Eitje met een zoutje, penis als een houtje.” Een uitspraak van mijn moeder uit de tijd van voor de viagra. Ook ingezonden: “Eitje met een zoutje geeft een paaltje als een houtje.”

Mijn oma deed de gekste uitspraken, vonden wij als kleinkinderen, maar juist die blijven in je hoofd zitten. Als we gingen eten, riep ze altijd: “Kom aan tafel want pa slacht een haring!”

Goed eten vond mijn vader belangrijk. Hij zei vaak, maar dan in het Sallands: “Je moet zorgen dat je wat achter je knopen draait, want het voer moet de wagen trekken.”

Mijn schoonvader groeide op in een groot en arm gezin, en dat had invloed op zijn gebeden. Voor het eten luidde dat altijd: “Onze lieve Heer, ik hou ’t kort. Anders pikken ze ’t eten van mijn bord.”

Ook ingestuurd: “Heer, u weet dat we u beminnen. Laten we nu maar snel beginnen.”

Mijn West-Vlaamse vader zei weleens: “Als je bij de mensen komt, moet je altijd veel eten. Als ze het jou gunnen, doe je de mensen daar een plezier mee. En als ze het jou niet gunnen, moet je het doen om hen te kloten.”

Als we bij mijn oma aten, kregen we het voor-, hoofd- en nagerecht op hetzelfde bord, dat tussendoor niet werd afgewassen. Vies vonden we dat, maar mijn oma was daar niet van onder de indruk: “Het zal mekander niet bijten.”

Als we naar de keuken liepen terwijl er iets lekkers op het vuur stond, zei mijn moeder: “Blijven fluiten hoor.”

Mijn oma stelde eens voor om Chinees te gaan eten, maar een kleindochter van vier protesteerde hevig. Pas na veel gepraat ging ze akkoord. Eenmaal in het restaurant wees ze naar de ober en barstte ze in snikken uit. “Ik wil die Chinees niet eten.”

Pijn en pijntjes

Als ik gevallen was en bloedend binnenkwam, was de eerste vraag: “Is je fiets kapot?”

Ook ingestuurd: “Is je broek nog heel? Je poot geneest wel.” En: “Kom maar hier, dan raap ik je op.”

Wanneer je een klein wondje had, zeiden ze bij ons thuis altijd: “Joh, zet er een hek om, anders val je erin.”

Als ik vroeger klaagde over een pijntje, zeiden mijn ouders altijd: “Je moet nodig overgebakken geworden.”

Als ik pijn had, zei mijn moeder altijd: “Het doet niet ver zeer, want ik voel het niet.” Het zal wel meevallen.

Van mijn oma is de uitspraak: “Als iedereen die iets mankeert rammelt, is er een hoop herrie op straat.”

Als iemand klaagde over buikpijn, zei de Zeeuws-Vlaamse grootmoeder van mijn man: “Als je geen buik had, vielen de boterhammen zo in je broek.”

Als ik vroeger pijn had, adviseerde mijn moeder altijd: “Bid maar tot heilige Piet, dat het van boven naar beneden schiet.” Het gevolg was dat ik mijn lichamelijke klachten niet meer meldde.

De Amsterdamse oma van mijn man zei altijd als iemand ergens pijn had: “Het gaat wel over bij gebrek aan belangstelling.” En als er over de toekomst werd gepraat, zei ze: “Dan doen mijn kiezen geen zeer meer.”

Als mijn zoon klaagt over een snijwondje, adviseer ik hem dikwijls: “Vergeet niet ook mank te lopen.”

Als we hoofdpijn hadden of een voet verstuikten, kregen we te horen: “Haal maar een nieuwe bij Ter Meulen.” Dat was een Rotterdams warenhuis en post-orderbedrijf.

“Eet wat, dan gaat het over.” Mijn moeder zei het bij elk kwaaltje. Ook twee uur voordat ik met een acute blindedarmontsteking op de ok lag.

Bij ons thuis konden gasten beter niet over hun lichamelijke ongemakken beginnen. Als dat gebeurde, wees mijn vader op een houten bordje boven de kamerdeur. “Spaar ons uw verhalen over ziekten en kwalen.” De stilte die dan viel, was pijnlijker dan likdoorns of wintertenen.

Houd moed!

Mijn vader zei altijd: “Als je aan het eind van je krachten bent, ben je aan het begin van je reserve.”

Van mijn moeder herinner ik me: “Moed verliezen is erger dan bloed verliezen.”

“Alles komt goed met tijd en boterhammen.” Deze geruststellende woorden klonken bij ons thuis.

“Zorgen moet je niet maken, zorgen moet je doen,” heb ik geleerd.

Als het lastig werd, moedigde mijn vader zijn kinderen en personeelsleden altijd aan met: “We gaan gewoon dwars door de boerenkool.”

“We gaan niet aan de eerste boom hangen.” Mijn vader zei het vaak om aan te geven: we geven niet op, we gaan eerst zelf een oplossing vinden.

Mijn moeder zei weleens: “Ach jongen, we hebben nog spek tot mei toe.” Ze bedoelde: maak je geen zorgen, we kunnen onze eigen boontjes doppen. Het is een uitspraak uit de tijd dat veel mensen, ook de arme, een varken hielden. Dat werd in de winter geslacht en leverde dan al vlug voor een half jaar vlees op.

“Zij is van de korf zonder zorg.” Dat zegt een vriendin over me, omdat ik me nergens druk over maak.

Mijn oma’s raad luidde: “Praat toch niet zo ver in het verschiet, want de zee ligt vol mijnen en die dingen zie je niet.”

Ook ingestuurd: “Neem geen voorschot op je sores.”

Mijn moeder heeft veel zorgen en verdriet gekend. Toch bleef haar advies: “Maak je geen zorgen over een ei dat nog niet is gelegd.”

Ook ingezonden: “Voor nog niet gelegde eieren hoeft je ook nog niet te kakelen.”

Volgens mijn moeder moesten we niet te ver in de toekomst kijken: “Dan kakt er een vogeltje dat nu nog geen bipsje heeft.” Oftewel: dat is nog heel ver weg.

“Wie vecht, kan verliezen. Wie niet vecht, is al verloren”, zeiden mijn ouders.

Als ik bang was voor het oordeel van anderen, zei mijn moeder dikwijls: “Je hebt daar toch geen land van!” Het is waarschijnlijk een uitdrukking die stamt uit de tijd van de leenheren en pachtboeren. Tegen je leenheer ging je niet in.

Mijn collega zegt geregeld tegen overbezorgde ouders in de speeltuin: “Ieder kind heeft af en toe recht op een bult en een blauwe plek.”

Als wij als opgroeiende meisjes zeiden dat we ergens bang voor waren, reageerde mijn moeder altijd met: “Je kunt beter bang zijn voor waar je bang voor moet zijn.” Iedereen wist wat ze bedoelde: het was een grote schande om zwanger te moeten trouwen. Daar moest je echt bang voor zijn.